

MUSIQA TA'LIMIDA MILLIY G'OYA VA HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Xaydarova Dilorom Abduxamidovna

Milliy g'oya va huquq kafedrasi katta o'qituvchisi, PhD

Annotatsiya. Ushbu maqolada musiqa ta'limining yosh avlodda milliy g'oya, vatanparvarlik, milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar hamda huquqiy madaniyatni shakllantirishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil etilgan. Musiqa san'atining inson ruhiyati, dunyoqarashi va ijtimoiy faolligiga ta'siri, milliy musiqa merosi vositasida yoshlarning Vatanga sadoqat, milliy qadriyatlarga hurmat va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, musiqa darslarida milliy g'oya va huquqiy tarbiyani integratsiyalashning zamonaviy pedagogik mexanizmlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, milliy g'oya, huquqiy madaniyat, vatanparvarlik, milliy qadriyat, ma'naviy tarbiya, fuqarolik mas'uliyati, musiqa merosi, pedagogik texnologiya.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashini yuksaltirish, ularda milliy o'zlikni anglash, Vatanga sadoqat, fuqarolik mas'uliyati va huquqiy madaniyatni shakllantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ayniqsa, san'at va musiqa ta'limi mazkur jarayonda o'ziga xos tarbiyaviy imkoniyatlarga ega. Chunki musiqa insonning nafaqat intellektual, balki emotsional-ruhiy olamiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Milliy kuy-qo'shiqlar, maqomlar, folklor namunalari, vatanparvarlik ruhida asarlar orqali o'quvchilarda xalq tarixi, milliy qadriyatlar, urf-odatlar va madaniy merosga nisbatan hurmat shakllanadi. Amaldagi ta'lim talablari ham musiqa ta'limining ma'naviy va tarbiyaviy imkoniyatlariga alohida e'tibor beradi. Xususan, musiqa madaniyati fanining maqsadlari qatorida o'quvchilarning ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatini shakllantirish, milliy g'urur va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash belgilangan.

2026-yilda yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan yaxlit tizimni rivojlantirish bo'yicha yangi dastur qabul qilingani ham mazkur yo'nalishning dolzarbligini yanada oshirmoqda.

Musiqa insoniyat ma'naviy madaniyatining qadimiy va ta'sirchan shakllaridan biridir. Har bir xalqning musiqiy merosida uning tarixiy xotirasi, turmush tarzi, orzu-intilishlari va dunyoqarashi mujassam.

O'zbek milliy musiqa merosi ham xalqimizning ko'p asrlik tarixini o'zida aks ettiradi. Farg'ona-Toshkent, Buxoro-Samarqand, Surxondaryo-Qashqadaryo va Xorazm musiqa uslublari, maqom, katta ashula, dostonchilik, xalq qo'shiqlari va

marosim musiqasi yosh avlodni milliy madaniyat bilan bog‘lovchi muhim vositalardir. Ta’limga oid rasmiy manbalarda ham O‘zbekiston hududidagi mahalliy musiqa uslublarning o‘ziga xosligi va milliy musiqa merosining tarbiyaviy ahamiyati qayd etilgan. Musiqa darslarida milliy g‘oyani shakllantirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi mumkin:

- ✓ milliy musiqa merosini o‘rganish;
- ✓ Vatan haqidagi qo‘shiqlarni mazmuniy tahlil qilish;
- ✓ tarixiy shaxslar va milliy qahramonlar haqidagi musiqiy asarlarni o‘rganish;
- ✓ maqom va folklor namunalarining tarbiyaviy mazmunini ochib berish;
- ✓ davlat ramzlariga bag‘ishlangan musiqiy asarlardan foydalanish;
- ✓ milliy bayramlar va tarixiy sanalarga bag‘ishlangan musiqiy tadbirlarni tashkil etish.

Bunday yondashuv musiqa darsini oddiy ijrochilik faoliyatidan kengroq ma’naviy-tarbiyaviy jarayonga aylantiradi.

Vatanparvarlik shaxsning o‘z Vataniga, xalqiga, milliy qadriyatlariga bo‘lgan ongli va mas’uliyatli munosabatini ifodalaydi. Musiqa ta’limida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishda qo‘shiq repertuari muhim o‘rin tutadi. O‘quvchi Vatan, ona yurt, xalq, tinchlik, do‘stlik va bunyodkorlik haqidagi asarlarni ijro etish jarayonida mazkur tushunchalarning mazmunini emotsional jihatdan chuqurroq anglaydi. Shu sababli musiqa o‘qituvchisi repertuar tanlashda faqat badiiy murakkablikni emas, balki asarning tarbiyaviy, ma’naviy va fuqarolik mazmunini ham hisobga olishi lozim. Masalan, dars jarayonida:

“Asarni tinglash → mazmunini anglash → tarixiy-ma’naviy kontekstni aniqlash → munosabat bildirish → ijro etish → xulosa chiqarish”

ketma-ketligidan foydalanish mumkin. Bu model o‘quvchini passiv tinglovchidan faol fikrlovchi va o‘z munosabatini bildiradigan shaxsga aylantiradi.

Huquqiy madaniyat, avvalo, shaxsning o‘z huquq va majburiyatlarini anglashi, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi, jamiyatda belgilangan qoidalarga rioya qilishi va fuqarolik mas’uliyatini his etishi bilan bog‘liq. Musiqa fanining bevosita huquq faniga aylantirilishi talab etilmaydi. Aksincha, huquqiy tarbiya musiqa ta’limining mazmuniga integrativ yondashuv asosida singdirilishi maqsadga muvofiq. Masalan, musiqa darslarida quyidagi masalalar muhokama qilinishi mumkin:

1. Mualliflik huquqi nima?
2. Musiqiy asardan foydalanishda ijodkor huquqlariga qanday munosabatda bo‘lish kerak?
3. Internetdan musiqa materiallarini qonuniy foydalanishning ahamiyati nimada?
4. Plagiat tushunchasi nimani anglatadi?
5. Ijodkor mehnatini hurmat qilish nima uchun muhim?
6. Musiqiy tadbirlarda jamoat tartibiga rioya qilish qanday amalga oshiriladi?

7. Madaniy meros obyektlarini asrash fuqarolik mas’uliyati bilan qanday bog‘liq?

Bunday savollar o‘quvchilarda huquqiy tushunchalarni hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash imkonini beradi. Bugungi axborot makonida yoshlar turli xil musiqiy va madaniy mahsulotlar bilan muntazam aloqada bo‘lmoqda. Shu sababli ularda musiqiy-estetik did, tanqidiy fikrlash va axborot madaniyatini rivojlantirish muhim. Milliy musiqa merosini chuqur o‘rgangan yosh boshqa madaniy hodisalarni ham ongli ravishda qabul qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa milliy o‘zlikni saqlagan holda umuminsoniy madaniyat bilan muloqot qilishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, milliy musiqa ta’limi ma’naviy immunitetni shakllantirishning pedagogik vositalaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, musiqa ta’limi yosh avlodning nafaqat musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, balki ularning milliy o‘zligini anglash, Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat, ma’naviy-axloqiy fazilatlar va huquqiy madaniyatini shakllantirishning samarali pedagogik vositasidir. Musiqa ta’limida milliy g‘oya va huquqiy tarbiyani integratsiyalash o‘quvchining musiqiy bilimini hayotiy qadriyatlar bilan bog‘lash imkonini beradi. Bunda milliy musiqa merosi, maqom, folklor, xalq qo‘shiqlari va vatanparvarlik ruhidagi asarlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, musiqa darslarida mualliflik huquqi, madaniy merosni muhofaza qilish, ijodkor mehnatini qadrlash, jamoat madaniyati va fuqarolik mas’uliyati kabi masalalarning yoritilishi yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.

Demak, zamonaviy musiqa ta’limining ustuvor vazifalaridan biri musiqiy bilimli, estetik didli, milliy qadriyatlarga sodiq, huquqiy madaniyatli va faol fuqarolik pozitsiyasiga ega shaxsni tarbiyalashdan iborat bo‘lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa madaniyati fani o‘qitilishini tubdan takomillashtirish hamda ushbu fan o‘qituvchilarining kasbiy faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-391-son qarori, 2024-yil 15-noyabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 27-martdagi 157-son qarori. Davlat ta’lim standartlari va davlat ta’lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktabrdagi 652-son qarori. Musiqa madaniyati fani va jismoniy tarbiya fani o‘qituvchilarining bilim darajasi hamda kasbiy mahoratini aniqlash bo‘yicha milliy baholash tizimini joriy etish to‘g‘risida.

4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Musiqa madaniyati fani o‘qituvchilarining bilim darajasi va kasbiy mahoratini aniqlash bo‘yicha milliy baholash tizimi uchun test varianti tafsiloti. 2026.

5. Qobilova E.B. Musiqa pedagogikasi. – Qo‘qon, 2026.

6. Xaydarova D.A. O‘rta Osiyoda jadidchilik harakati // Ta’limning zamonaviy transformatsiyasi. – 2025. – 16-jild, 1-son. – B. 299–303.